This is a self-archived version of the article published originally by the Westermarck Society in the journal:

Sosiologia

AUTHOR(S)
Anttila, M.

TITLE
Katsaus korona-ajan muutoksiin työssä ja yhteiskunnassa

YEAR
2024

CITATION
Anttila, M. (2024). Katsaus korona-ajan muutoksiin työssä ja yhteiskunnassa. *Sosiologia, 61*(2). Noudettu osoitteesta https://journal.fi/sosiologia/article/view/144572

VERSION
Published version

LICENSE
© This version has been published under A Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) license;
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.en

sessä tutkimuksessa. Osin paradoksaalisesti kirjan kolmas osa liudentaa sodan käsitettä sitomalla sen väkivallan muihin muotoihin.

Teräväkin kriittinen keskustelu, jota kirja tarjoaa, on sekä akateemisessa tutkimuksessa että laajemmin yhteiskunnassa demokratian elinehto. Aihepiirin kiinnittyessä erittäin ajankohtaiseen ja monessa mielessä elämän, kuoleman ja valtion olemassaoloa koskevaan aiheeseen, jään pohtimaan millä tavalla kriittisen militarismitutkimuksen näkökulmia on mahdollista soveltaa demokraattisempien päätöksentekoprosessien ja instituutioiden ylläpitämiseen. Käihkön ja Honigin luku Suomen Afganistanin operaatiosta tarjoaa tästä hyvän esimerkin. Tulevat vastaavat vertaisarvioidut teokset voisivat kiinnittää huomiota tarkempaan fokukseen, pienempään määrään lukuja ja yhtenäiseen otteeseen sekä empiriaan että niihin ilmiöihin ja toisiin tutkimusaloihin, johon kirja kohdistaa kritiikkinsä. Sodan pauloissa on laaja kattaus näkökulmia, kysymyksiä ja nostoja tuleviksi aiheiksi yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen ja opinnäytteiden tekoon.

Linda Hart

Katsaus korona-ajan muutoksiin työssä ja yhteiskunnassa

Anne Mäkikangas & Pasi Pyöriä (toim.): Korona-pandemia, työ ja yhteiskunta. Muuttuiko Suomi? Helsinki: Gaudeamus, 2023, 344 s. ISBN 9789523452121

Anne Mäkikankaan ja Pasi Pyöriän (2023) toimittama teos *Koronapandemia, työ ja yhteiskunta. Muuttuiko Suomi?* käsittelee koronapandemian vaikutuksia suomalaisten työhön ja muuhun elämään. Teos tarjoaakin ajankohtaisen katsauksen paljon puhututtaneeseen ja jokaisen elämään vaikuttaneeseen aiheeseen.

Kirjan otsikossa esitettyyn kysymykseen "Muuttuiko Suomi?" on kuitenkin haastava vastata kirjassa käytetyillä aineistoilla, sillä erilaisiin murroskohtiin liittyviä muutoksia on usein helpompi tarkastella etäältä vasta vuosien jälkeen. Tämän on osoittanut esimerkiksi 1990-luvun lama, jonka vaikutuksiin koronapandemiaa sen alkuaikoina toisinaan verrattiin. Pandemian vaikutukset työhön ja yhteiskuntaan olivat lisäksi hyvin erilaisia pandemian eri vaiheissa, mikä vaikeuttaa muutosten arviointia. Monet kirjassa käytetyistä aineistoista on kerätty pandemian alkuaikoina ja siksi pandemian pitkäaikaisten vaikutusten arviointi, mihin kirjassa luvataan pureutua, on vähintäänkin haastavaa.

Olennaisempaa olisikin kysyä, "Miten Suomi muuttui?". Tätä kysymystä tarkastellaan kirjan 13 artikkelissa, jotka on jaettu neljään osioon. Artikkelit ovat monien kirjoittajien yhteistyötä ja käsittelevät laajasti erilaisia aiheita, kuten muutoksia työssä sekä harrastuksissa ja elämäntavoissa, perheiden ja opiskelijoiden kokemuksia korona-aikana sekä etätyöskentelyä, työhyvinvointia ja työelämän tulevaisuutta pandemian jälkeen. Kolme neljästä alaluvusta siis käsittelee muutoksia eri elämän alueilla ja yhdessä käsitellään kahden väestöryhmän, lapsiperheiden ja opiskelijoiden, kokemia muutoksia korona-aikana.

Artikkelikokoelmassa nostetaan useasti esiin koronapandemian luomat työelämän ja yhteiskunnan jaot, ja jo olemassa olevien jakojen syventyminen. Erityisesti kaksi keskeistä jakoa nousee esiin. Ensinnäkin teoksessa korostetaan jakoa etä- ja hybrideittyöntekijöihin sekä niihin työntekijöihin, joille etätyö ei ole mahdollista. Toiseksi nostetaan esille jako miesten ja naisten välillä.

Esimerkiksi Tiina Saari, Pasi Pyöriä, Tuija Koivunen, Minna

Leinonen, Katriina Tapanila ja Harri Melin nostavat luvussaan esiin, että koronapandemia syvensi suorittavaa lähityötä tekevien etäisyyttä tietotyötä tekeviin. Etätyö liitettiin yleensä hyvin palkattuihin tietotyöammatteihin, kun taas lähityötä vaativiin ammatteihin liittyi heikompi mahdollisuus suojautua korona-ajan riskeiltä ja pienemmät mahdollisuudet sovittaa uudenlaista arkea koronan tuomiin muutoksiin. Työhön liittyvät huolet näyttäytyivät myös hyvin erilaisilta etä- ja lähityötä tekevillä. Kun etätyöntekijöiden kohdalla puhuttiin paljon digitaalisen vuorovaikutuksen aiheuttamista haasteista, lähityötä tekeviä puolestaan kosketti toisaalta pelko työn jatkuvuudesta ja toisaalta joillain aloilla pelko työvoimapulan kasvusta. Valtaosa aiemmista pandemian aiheuttamia muutoksia käsitelleistä tutkimuksista on keskittynyt tietotyöläisten työelämän muutoksiin, minkä vuoksi lähityötä tekevien kokemukset korona-aikana tarjoavat mielestäni kirjan mielenkiintoisinta antia.

Pandemian aiheuttamat muutokset vaikuttivat myös eroihin miesten ja naisten välillä. Kirjan analyysien perusteella vaikuttaa siltä, että pandemian negatiiviset seuraukset näyttäytyivät useammin naisilla. Esimerkiksi Satu Ojalan ja Pasi Pyöriän artikkelin mukaan kiire lisääntyi naisilla miehiä enemmän. Heini Kinnunen, Emma Lamberg ja Hanna Ylöstalo puolestaan esittävät, että sukupuolierot kasvoivat myös palkattomassa työssä, sillä valtaosa koronan myötä kasvaneista koti- ja hoivavelvoitteista jäi jo ennestään enemmän palkatonta työtä tekevien naisten vastuulle. Tätä tukee Ilmari Miettusen ja Antti Saloniemen havainto siitä, että mentaalinen työ, johon luettiin esimerkiksi viestintä kodin ja koulun välillä, jäi usein korona-aikana äitien vastuulle.

Teoksessa nostetaan esiin myös huomio siitä, että kaikki työn joustot eivät sovi kaikille työntekijöille. Kirjassa nostettiinkin esiin etätyöhön ja työn joustavuuteen liittyviä negatiivisia piirteitä, kuten kuormituksen lisääntyminen, teknologiastressi ja autonomiaparadoksi, joita on korona-aikana käsitelty myös kansainvälisesti esimerkiksi Heejung Chungin (2022) teoksessa *The Flexibility Paradox: Why Flexible Working Leads to (Self-)Exploitation*. Autonomiaparadoksilla viitataan tilanteeseen, jossa kasvava vapaus työnteon paikan, ajan ja sisällön suhteen saattaa johtaa siihen, että työntekijä sitoutuu työhön ja organisaatioon entistä tiukemmin tavalla, joka vaikeuttaa niistä irtautumista. Suomalaisessa kontekstissa etätyöhön liitetään kuitenkin kirjan perusteella pääasiassa myönteisiä merkityksiä, kuten alkoholin riskikulutuksen väheneminen, työhyvinvoinnin ja motivaation paraneminen ja työn ja muun elämän yhteensovittamisen helpottuminen työmatkoihin käytetyn ajan vähentyessä.

Koska työn joustoihin liittyvät havainnot ovat osin ristiriitaisia, esittävät Tuomo Eloranta, Outi Vanharanta, Thomas Olsson, Jussi Okkonen ja Matti Vartiainen, että se millaisina erilaiset joustot nähdään, on tilanne- ja työntekijäkohtaista. Kaikki työn joustot eivät siis sopineet korona-aikana samaan tapaan kaikille, mikä aiheutti organisaatioille haasteita erilaisten toiveiden yhteensovittamisessa.

Koronapandemia, työ ja yhteiskunta. Muuttuiko Suomi? -artikkelikokoelma tarjoaa tärkeitä näkökulmia koronapandemian muutoksista. Kirja keskittyy vahvasti työhön ja työn tekemiseen liittyviin muutoksiin ja muista artikkelikokoelman teemoista olisikin jatkossa kiinnostavaa lukea vielä lisää kattavamman kuvan saamiseksi. Kirjaa lukiessa lukijan on syytä pitää mielessä, että monet käytetyistä aineistoista painottuvat erittäin selkeästi (korkeasti koulutettuihin) naisiin, mikä osaltaan vaikuttaa siihen millaisena työn ja yhteiskunnan muutos näyttäytyy.

Vaikkei teos kykenekään vastaamaan koronapandemian pitkällisiin vaikutuksiin, antaa se joka tapauksessa hyvän pohjan keskustelulle ja jatkotarkasteluille koronan tuomista lyhyt- ja pitkäaikaisista muutoksista. Teos voisi helppolukuisuutensa vuoksi sopia myös opiskelijoiden oheislukemistoksi esimerkiksi työelämän tulevaisuutta pohdittaessa.

Mari Anttila

Vapauden tuli ja kovien aikojen välttämättömyydet

Slavoj Žižek: Freedom: A Disease Without Cure. London: Bloomsbury, 2023, 320 s. ISBN 978-1-3503-5712-9

Jan Rehmann: Deconstructing Postmodernist Nietzscheanism: Deleuze & Foucault. Chicago: Haymarket Books, 2023, 329 s. ISBN 978-1-64259-917-6

Arto Noro kirjoitti *Sosiologiassa* (4/2000) aikalaisdiagnoosista sosiologisen teorian kolmantena lajityyppinä. Hänen mukaansa aikalaisdiagnoosille on ominaista ymmärrys, oivallus ja visio. Se esittelee tulkinnan, josta meillä on vain aavistus, sekä antaa lukijalle näkemyksiä ja on kantaaottava. Noron mielestä aikalaisdiagnostiset esitykset on kirjoitettu kielellä, joka tavoittaa myös tutkimusmaailman ulkopuoliset tahot kuten vaikkapa politiikan toimittajat.

Kirja-arviossani tarkastelen kahta teosta. Ensimmäinen on slovenialaisen Slavoj Žižekin *Freedom: A Disease Wihout Cure.* Žižek on jatkuvasti tulkintaansa kehittävä filosofi ja politiikan teoretisoija. Hän on myös supertuottelias: esimerkiksi vuosina 2022–2024 häneltä ilmestyi ainakin seitsemän englanniksi käännettyä monografiaa. Hän on tunnettu myös akateemisen maailman ulkopuolella, esimerkiksi median kulttuuridebateissa, joissa aiheina on esimerkiksi kapitalismin loppu, vasemmiston kriisi ja uuskommunismi. Toinen arvioitava kirja on tutkimusmaailman ulkopuolella tuntemattoman hollantilaisen Jan Rehmannin *Deconstructing Postmodernist Nietzscheanism: Deleuze & Foucalt.* Rehmann oli aluksi teologian tutkija siirtyen sittemmin yhteiskuntatieteiden teoriahistorian ja ideologiatutkimuksen kentille. Edellä mainittu kirja käsittelee 1800-luvulla vaikuttaneen saksalaisen filosofin ja esseistin Friedrich Nietzschen vaiheittain muuttuneita käsityksiä ihmisestä ja historiasta. Rehmann kumoaa monia mielestään virheellisiä Nietzsche-tulkintoja. Tältä osin kritiikin kohteita ovat eräät postmoderneiksi nimettävät tulkinnat (esim. Baudrillard ja Lyotard). Toisaalla Rehman kannattaa eräitä Nietzschen ajatusten jatkokehittelyjä (esim. Deleuze ja Foucault).

Miksi käsittelen tässä yhteydessä tätä Rehmannin teosta, joka ei ole aikaisdiagnoosi eikä ole muutenkaan rinnastettavissa aiemmin mainittuun Žižekin kirjaan? Miksi valitsin arvion kohteeksi tämän parivaljakon?

Valintaani on neljä syytä. Ensinnäkin nykyajan teoriahistoriallisessa aatekeskustelussa sekä Nietzschen ajattelu että monet 1900-luvun lopun postmodernistiset puheenvuorot näyttävät herättävän uutta kiinnostusta. Tähän keskusteluun Rehmannin kirja liittyy suoraan ja Žižekin kirja epäsuorasti. Rehmann lähestyy problematiikkaa korostamalla sitä, että hänen tulkintansa eroaa sekä 1980-luvun että 2020-luvun monista Nietzschen teorioiden tulkinnoista. Esimerkiksi erityisen kritiikin kohteena ovat postmoderneiksi luettavat Jean Baudrillard ja Jean-Francois Lyotard. Rehmannin mielestä nämä eivät ota riittävästi huomioon Nietzschen ajattelun niitä vaiheita, joissa eettinen argumentointi, hyvän ihmisen ja paremman maailman etsintä korvaavat aiemman syvän pessimismin ja arvottomuu-